

THE POWER OF KNOWLEDGE - A PARADIGMATIC APPROACH

Dragan Tančić

Institute for Serbian Culture Prishtina – Leposavic, Republic of Serbia, dragan_tancic@yahoo.com

Marina Mijatović

Institute for Serbian Culture Prishtina – Leposavic, Republic of Serbia, marina.mijatovic@gmail.com

Abstract: The term "scientia" translated from Latin means: knowledge, skill, and it is most often used as science. In a general sense, science is synonymous with knowledge, the primary goal of which is objective truth or identification, description and explanation of social, natural and other phenomena and processes, as well as the discovery of laws that rule in them or based on important factors, cause and condition their emergence and development. Consequently, science-knowledge represents a body of agreed conclusions about objective reality, about some or some phenomena and processes, which in social, political, legal, military and other practices can be confirmed, verified, by certain scientific methods. According to the above-mentioned point of view, it is indisputable that through science, the power of science, scientific knowledge in social and other processes is realized in given conditions, at a given time and in a given place. The power of science and knowledge is causally related to social, political, legal, economic, military and other development forms and processes.

Keywords: science, knowledge, phenomenon, processes, power.

МОЋ ЗНАЊА - ПАРАДИГМАТСКИ ПРИСТУП

Драган Танчић

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Република Србија, dragan_tancic@yahoo.com

Марина Мијатовић

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, Република Србија,

marina.mijatovic@gmail.com

Апстракт: Израз „scientia” преведен са латинског значи: знање, вештину и он се најчешће употребљава и као наука. У генералном смислу, наука је синоним за знање, чији је примарни циљ објективна истина одн. идентификација, дескрипција и објашњавање друштвених, природних и других појава и процеса, као и откривање законитости које у њима владају или на основу битних чинилаца, изазивају и условљавају њихов настанак и развој. Следствено томе, наука-знање представља један корпус сагласних закључака о објективној стварности, о некој или неким појавама и процесима, који се у друштвеној, политичкој, правној, војној и другим праксама могу потврдити, верификовати, одређеним научним методама. Сагласно напред наведеном становишту, неспорно је да се посредством науке остварује и моћ науке, научног сазнања у друштвеним и другим процесима у датим условима, у одређено време и на одређеним просторима. Моћ науке, знања је узрочно-последично везана за друштвени, политички, правни, економски, војни и друге развојне облике и процесе.

Кључне речи: наука, знање, појава, процеси, моћ.

1. УВОД

Знање, као суштински елемент људске цивилизације, представља основу развоја свих друштвених, политичких, економских, правних, војних и културних процеса. У историјском контексту, свака велика промена у друштву била је покренута новим сазнањима и открићима. Од научне револуције, између 16. и 17. века, која је поставила темеље модерне науке, до дигиталне револуције 20. и 21. века, моћ знања је константно обликовала начин на који људи перципирају свет и делују у њему. Један од најупечатљивијих и истински парадигматичних примера научне револуције јесте Коперникова револуција, која је започела 1543. године објављивањем књиге *De Revolutionibus Orbium Coelestium* („О револуцијама небеских сфера“) пољског астронома, калуђера, лекара и администратора Николе Коперника (Ћирковић 2016). У савременом друштву, наука као организовани систем знања не само да има кључну улогу у објашњавању сложених појава, већ и директно утиче на креирање политика, законодавства, економских стратегија и војних технологија. Појам „наука” потиче од латинске речи *scientia*, што значи „знање” или „вештина”. У свом ширем смислу, она обухвата организовани корпус знања који се стиче употребом научних метода — систематичним посматрањем, експериментима, и теоријским објашњењем природних, друштвених и

технолошких феномена. Тиме наука представља скуп проверених и верификованих сазнања која се могу применити у различитим контекстима и која имају моћ да обликују стварност. Научком су се бавили људи које данас називамо „научницима“ – појединци који су, иако можда нису имали велико „професионално“ искуство, били у потпуности посвећени континуираном учењу. Управо из те посвећености произилази сам термин научник. Захваљујући времену које су могли да посвете научном истраживању, с обзиром да нису били директно укључени у свакодневне професионалне обавезе, успевали су да открију нова сазнања и унапреде саму науку. Овај напредак често би постао део практичне примене тек након више година, јер је било потребно време да научни резултати, из специјализованих кругова, дођу до „професионалаца“ који би их потом интегрисали у своје области (Ђурић 2013: 7). Савремена наука се не заснива само на теоријском сазнању, већ и на практичним иновацијама и њиховој примени у свакодневном животу, чиме се успоставља директна веза између знања и његове моћи. Једна од кључних одлика науке јесте њена објективност, односно настојање да се појаве и процеси испитују без предрасуда и пристрасности. Ово омогућава да наука има универзални значај, јер су њени резултати применљиви у различитим друштвима и културама. Научни метод је универзални алат за проверу хипотеза, креирање нових теорија и проверавање постојећих. Оваква објективност даје науци изузетну моћ, која превазилази локалне оквире и постаје глобална сила у обликовању људског искуства. Моћ знања се, дакле, не ограничава само на откривање нових истина, већ и на њихову примену у различитим друштвеним сферама. Наука је постала кључни фактор у одређивању правних и политичких оквира, економских модела и технолошких напретака. У политичком контексту, научно знање игра виталну улогу у креирању политика које су засноване на емпиријским подацима и анализама. У економији, наука омогућава развој нових индустрија и побољшање производних процеса. У праву, научна сазнања пружају неопходне основе за креирање правичног и ефикасног правног система.

Посебан значај наука има у савременој технолошкој ери, где знање постаје основни ресурс за економски раст и глобалну доминацију. Дигитална економија, која се ослања на информатику и иновације у технологији, није могућа без научних сазнања из области математике, физике, рачунарства и других дисциплина. Ово указује на нераскидиву везу између науке и друштвеног напретка, јер она није само средство за откривање нових истина, већ и главни мотор за економски, политички и војни напредак.

У овом контексту, овај рад има за циљ да истражи моћ научног знања и његов утицај на друштвени развој, с посебним освртом на његову улогу у политичким, правним, економским и војним процесима. Разумевање моћи знања омогућава да се сагледају сложени узроци и последице развоја друштва, као и да се укаже на значај науке као основног алата у обликовању савремене реалности.

2. МОЋ ЗНАЊА У ДРУШТВЕНОМ КОНТЕКСТУ

Наука, у својој суштини, представља алат за откривање истине. Њена моћ лежи у способностима да идентификује, опише и објасни сложене појаве и процесе, било да су они природни, друштвени, или технолошки. Ова сазнања омогућавају развој систематских теорија и закона који управљају овим феноменима, пружајући нам неопходну основу за деловање у свим сферама друштвеног живота. Друштво, као комплексна структура међусобно повезаних односа, има потребу за провереним и објективним знањем које би могло да утиче на друштвени развој. Знање, посматрано у друштвеном контексту, носи огромну моћ јер обликује не само индивидуални развој, већ и колективни напредак. Друштво засновано на знању има способност да континуирано производи, примењује и дели информације, што доводи до бољег разумевања сложених процеса и омогућава напредније управљање ресурсима, политичким структурама и економским стратегијама. Моћ знања у друштвеном смислу огледа се у томе да оно постаје основа за одлуке које утичу на читаво друштво, од научних открића до креирања јавних политика. На тај начин, знање не само да покреће економски и технолошки напредак, већ и јача друштвене структуре, унапређује образовање и подстиче боље разумевање глобалних изазова са којима је друштво у свакодневној корелацији. Термин „друштво знања“ појављује се заједно са појмовима попут целоживотног учења и друштва које непрекидно стиче нова сазнања. Овај концепт добија своје данашње значење током 90-их година 20. века. У суштини, друштво знања представља најконкурентније друштво у историји човечанства, обележено високом мобилношћу и приступом образовању које више није ограничено на одређено време или простор. Оно је директно повезано са концептом доживотног учења, које се сматра одговором на изазове са којима се суочавају земље у развоју, као и ефикасним начином прилагођавања друштвеним и економским променама које је донео технолошки напредак у 20. веку. (Мацановић 2019: 8). Концепт учења током целог живота постоји од најранијих цивилизација, а филозофске идеје о њему налазе се у традицијама древних цивилизација попут кинеске, као и у грчкој и римској култури. Убрзана потрага за новим знањем и тежња ка континуираном усавршавању постале су посебно видљиве од ренесансе, кроз индустријску и дигиталну револуцију, све до савременог доба у 21. веку. Овај концепт подразумева стално учење током целог

животног пута, од раног детињства до старости, у свим облицима – формалним, неформалним и спонтаним. Ово учење је непрекидан процес, у којем су мотивација и резултати појединца условљени искуствима и навикама стеченим у млађим годинама. Често се прави разлика између доживотног учења и доживотног образовања, јер образовање обухвата само структуриран и формалан процес учења, док учење укључује и неформалне и спонтане начине стицања знања (Бабић, Грбић 2019: 35). Друштво је успоставило одређене норме и стандарде понашања у циљу постизања својих циљева, а њихово непоштовање се сматра ненормалним понашањем које доводи до појаве аномије. Аномија је стање у којем постоји поремећај у друштвеном систему, што резултира девијантним понашањем. Девијантно понашање настаје као последица раскорака између културних вредности које се очекују и непостојања могућности да се те вредности заиста и остваре. С друге стране, научни метод, као кључни аспект науке, омогућава објективно и систематско проучавање стварности, уводећи рационалност у иначе хаотичне и непредвидиве процесе. На тај начин, наука постаје инструмент за стварање структуре, предвидљивости и контроле у различитим друштвеним сферама (Шакотић, Милић 2019: 21).

3. МОЋ ЗНАЊА У ПОЛИТИЧКОМ И ПРАВНОМ СИСТЕМУ

У политичком контексту, знање и наука играју виталну улогу у дефинисању легитимитета и ефикасности власти. Политички системи који се ослањају на научно знање могу креирати политику која је заснована на емпијским подацима и анализама. То подразумева доношење одлука које су рационалне, ефикасне и одрживе на дуге стазе. На пример, у савременим демократијама све више се примењују модели засновани на подацима како би се креирале јавне политике, од климатских промена до јавног здравства. Овај научни приступ омогућава доносиоцима одлука да предвиде последице и креирају оптималне одговоре на друштвене изазове. Стабилност политичке заједнице и њен будући развој у великој мери зависе од националног идентитета, који је везан за заједничке политичке вредности, културну баштину и традицију. Национални идентитет се изграђује и обликује кроз процесе образовања и социјализације, у којима важну улогу играју историјска сећања, митови, симболи, државна обележја попут застава, као и споменици и разне церемоније. Питања националне идентификације и интеграције, заједно са нивоом поверења у власти, институције и суграђане, дубоко утичу на функционисање политичког система и одређују карактер политичке културе. Ови односи се обликују кроз знање, осећања, вредносне оријентације, али и кроз идеје, ставове и уверења људи. У овом контексту, знање представља моћан алат у формирању политичких процеса, јер се стабилност и просперитет заједнице ослањају на свест грађана о политичким и правним механизмима који утичу на њихов живот (Вуковић 2019: 141). Правни системи, такође, захтевају примену научних метода, било кроз правну науку, социологију права, или криминологију. Знање добијено из ових области утиче на развој и примену закона, судску праксу и креирање политика које су у складу са људским правима, слободама и друштвеном правдом. Правна наука, иако садржи одређене емпијске аспекте, фокусира се на право првенствено као нормативну појаву. Њен задатак је да утврди и објасни значење важећих правних норми, што подразумева потребу за изградњом концептуалне мреже и теоријских модела који описују правне институције и чине систематизован правни поредак. Управо кроз ту систематизацију и анализу правних института, правна наука омогућава разумевање и примену норми у политичком и правном контексту, доприноси њиховој ефикасности и предвидљивости у правним процесима (Дајовић 2017: 231). Овде наука доприноси објективности у процесу правичности и законитости, где се моћ научног сазнања огледа у стварању праведнијег друштва.

4. МОЋ ЗНАЊА У ЕКОНОМИЈИ И ТЕХНОЛОГИЈИ

Знање и наука имају директан утицај на економски развој, јер омогућавају иновације, побољшање производних процеса и ефикасност рада. Савремене економије све више зависе од технолошких иновација које су резултат научног напретка. На пример, дигитална економија, заснована на интернету и савременој информатичкој технологији, доживела је експлозиван раст управо због способности науке да развија нове технике и алате. Знање, посебно оно везано за природне и техничке науке, има кључну улогу у стварању нових индустрија и одржавању постојећих. Технологије које се заснивају на научним истраживањима омогућавају стварање нових тржишта и обликују глобалну економију, чиме се наука позиционира као мотор економског раста. У литератури се често истиче да нове научне и технолошке иновације утичу на различите аспекте живота – од породице до радне снаге и пољопривреде, не остављајући ниједан сегмент друштва нетакнутим. Глобализација, која је праћена развојем компјутерске технологије, има дубоке импликације на будућност радне снаге у свим гранама привреде. Брзи технолошки напредак већ је заменио милионе радника у производним процесима, доводећи до нестајања читавих професионалних категорија. У секторима попут пољопривреде, производње и услуга, људски рад постаје све више замењен аутоматизованим машинама.

Истовремено, моћ знања у комбинацији са правним прописима који омогућавају примену нових технолошких достигнућа значајно је трансформисала и појам људске репродукције, као и начин на који будући родитељи размишљају о потомству. На пример, развој репрогенетике и нових метода генетичког инжењеринга утиче на одлуке потенцијалних родитеља. Истраживање спроведено у Сједињеним Америчким Државама показало је да је 42% парова спремно да користи генетичку модификацију како би њихово дете било интелигентније, док је 43% испитаних изразило жељу да побољша физичке карактеристике свог детета. Даље, скоро 12% потенцијалних родитеља наводи да би разматрали абортус у случају да се утврди генетска предиспозиција детета ка гојазности. Овај пример илуструје дубок утицај технологије и научног знања на социјалне и економске структуре, што додатно наглашава значај регулисања ових нових пракси у савременом друштву (Новаков, Петровић 2013: 699-700). Савремена економија знања подразумева да се конкурентска предност све више ослања на интелектуалне способности, уместо на физички рад или природне ресурсе. У протеклих неколико деценија, бројне научне студије указују да је технологија постала водећи покретач економског раста у развијеним земљама. Овај развој је заснован на стварању, обради и дистрибуцији знања и информација, што је значајно допринело трансформацији економија. Тиме је интелектуални капитал постао кључни фактор у унапређењу продуктивности и одржавању глобалне конкурентности, док технологија игра централну улогу у креирању нових могућности и иновација (Филиповић 2018: 517).

5. МОЋ ЗНАЊА У ВОЈНОЈ СФЕРИ И БЕЗБЕДНОСИМ СТРУКТУРАМА

Научна сазнања имају посебан значај у развоју војних моћи и безбедносних система. Историја нам показује да су највећи војни помаци у технолошком и стратешком смислу често били последица нових научних открића. Током 20. века, појављивање нових технологија, као што су ракетни системи, авијација и атомска енергија, променило је начин на који се воде ратови и учврстило улогу науке као кључног фактора у националној безбедности. Успостављање атомске моћи током Другог светског рата, кроз пројекте као што је Пројекат Менхетн (The Manhattan Project), јасно је показало како научна истраживања могу променити ток историје и преместити равнотежу моћи у свету (Britannica 2024). Наука је постала инструмент не само за победу у рату, већ и за одржавање мира кроз стратегију равнотеже страха.

У савременом добу, наука и технологија настављају да играју кључну улогу у војним структурама, посебно у развоју кибернетичких система и вештачке интелигенције, који су постали основа за савремене безбедносне доктрине. Развој кибернетичке безбедности и кибернетичког ратовања пример је нове области у којој се научна сазнања примењују ради заштите критичних инфраструктура и борбе против терористичких претњи. Вештачка интелигенција, такође, улази у све аспекте војне стратегије, од аутоматизованих дронова до система за обраду и анализу великих количина података, што војним и безбедносним структурама омогућава брже и ефикасније одлуке. Иако је одбрана једна од основних и најстаријих функција државе и политичког система, а војне науке се изучавају на Војној академији, оне у Републици Србији још увек нису формално признате и сврстане у систем наука у оквиру образовно-научних поља. Ово недовољно признање спречава да се знање стечено у војној сфери и безбедносним структурама адекватно развија и примењује у ширем академском и практичном контексту. Ипак, моћ знања у овим областима је кључна за савремене изазове националне и међународне безбедности, где нове технологије, аналитички приступи и научни методи играју све важнију улогу у унапређењу одбрамбених капацитета. Развој знања у овој области не само да доприноси заштити суверенитета и територијалног интегритета, већ и осигурава стабилност и предвидљивост у безбедносним политикама (Благојевић, Старчевић 2019).

Поред технолошких иновација, наука игра важну улогу у хуманитарним аспектима ратовања и безбедности. Међународно хуманитарно право, које уређује понашање држава у рату, ослања се на научне анализе како би утврдило шта је дозвољено, а шта забрањено у савременим оружаним сукобима. На пример, развој технологија које омогућавају прецизно гађање циљева смањује цивилне жртве и уништавање имовине, што је значајно у складу са међународним стандардима. Укратко, наука је постала неизоставан део војне моћи и безбедносних структура, не само кроз развој нових оружаних система и технологија, већ и кроз допринос ефикасности и хуманости у војним операцијама. Како свет улази у нове фазе глобалних изазова и сукоба, моћ знања у овој сфери постаје још значајнија у очувању међународног мира и стабилности.

6. ЗАКЉУЧАК

Закључак овог рада истиче значај знања као примарног покретача развоја у свим друштвеним сферама, нарочито у политичком, правном, економском и безбедносном систему. Моћ знања огледа се у његовој способности да обликује друштвене процесе, доноси иновације и унапређује институције. У политичком и правном контексту, знање омогућава стабилност политичке заједнице, јачање правних оквира и ефикасност

јавних политика. Правна наука, иако првенствено нормативна, поседује и значајну емпиријску димензију, што омогућава да правни системи постану боље усклађени са друштвеним и технолошким променама. У економији, знање се појављује као кључни ресурс савремених привреда, где је технолошки развој, заснован на знању и иновацијама, постао кључна компонента конкурентности на глобалном тржишту. Економија знања подразумева ослањање на интелектуалне капацитете, иновације и информације, који играју централну улогу у модерном привредном систему. Овај тренд трансформише тржиште рада и структуре производње, док истовремено захтева нове видове образовања и стално усавршавање радне снаге. У војној сфери и безбедносним структурама, значај знања расте са све већим захтевима за сложеним и модерним приступима у одбрани и безбедности, и постаје све очигледнији са развојем нових безбедносних претњи, укључујући кибернетичке нападе и хибридне ратове. Унапређење сарадње између науке и војних структура неопходно је за ефикасно суочавање са овим изазовима.

На основу ових увида, препоручује се да се образовни системи још више фокусирају на развој критичког мишљења, иновација и практичних знања. Истраживање нових научних метода и сарадња између академских и државних институција треба да постану приоритети за свеобухватни друштвени напредак. Тиме се осигурава да знање остане кључни ресурс за развој, а научне и технолошке иновације ефикасно подупру правни, политички и економски систем, као и безбедносне структуре друштва.

ЛИТЕРАТУРА

Britannica (2024) . *The Manhattan Project*, <https://www.britannica.com/event/Manhattan-Project> Приступљено 15.10.2024.

Бабић, М., & Грбић, О. (2019). *Друштво знања и цијеложивотно учење*, међународна научна конференција „Наука и друштво“, зборник радова „Друштво знања“, Центар модерних знања, Бања Лука

Благојевић, С., & Старчевић, С. (2019). *Наука одбране или војне науке – пола века без одговора*, Војно дело, Институт за стратегијска истраживања, Београд

Вуковић, Ђ. (2019). *Друштво у сумраку – Огледи из политичке културе*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Сарајево

Дајовић, Г. (2017). *Проучавање права – правна наука, теорија и филозофија*, Правни записи, вол. 8, бр. 2, Правни факултет Универзитета Унион, Београд

Ђурић, П. (2013). *Значај науке и научноистраживачког рада*, Практикум из увода у научноистраживачки рад, Медицински факултет, Нови Сад

Ђирковић, М. (2016). *Срећа и научне револуције*, <https://mom.rs/sreca-i-naucne-revolucije/> Приступљено 13.10.2024.

Филиповић, Ј. (2018). *Значај и улога знања у савременим условима пословања међународних компанија*, Импликације економије знања за развојне процесе у Републици Србији, Економски факултет Универзитета у Крагујевцу

Мацановић, Н. (2019). *Компетенције и друштво знања*, међународна научна конференција „Наука и друштво“, зборник радова „Друштво знања“, Центар модерних знања, Бања Лука

Новаков, М., & Петровић, Ж. (2013). *Улога знања у променама савременог друштва*, Зборник Матице српске за друштвене науке, бр. 145. Нови Сад

Шакотић, Н., & Милић, С. (2019). *Друштвене промјене из угла глобализације*, међународна научна конференција „Наука и друштво“, зборник радова „Друштво знања“, Центар модерних знања, Бања Лука